

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

Framställning om ändringar i 113 kap. socialförsäkringsbalken

Sammanfattning

Försäkringskassan föreslår att det införs en ny fakultativ bestämmelse i 113 kap. socialförsäkringsbalken (SFB) som innebär att myndigheten får möjlighet att ändra beslut som är felaktiga på grund av att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Ändring bör endast få göras till nackdel för den enskilde.

Försäkringskassan föreslår även att bestämmelsen i 113 kap. 5 § SFB ändras så att förbudet mot ändring till nackdel för den försäkrade inträder när förmånen har betalats ut, i stället för när förmånen har förfallit till betalning.

Enligt nu gällande regler saknas det i flera förmåner, till exempel sjukpenning och föräldrapenning, möjlighet att ändra beslut som blivit fel på grund av att förhållanden ändrats efter beslutet. Det finns ingen sådan ändringsmöjlighet i 113 kap. SFB och inte heller några förmånsspecifika omprövningsbestämmelser inom dessa förmåner som möjliggör ändring i de situationerna. För dagarsättningar är Försäkringskassans ändringsmöjligheter även kraftigt begränsade av förbudet mot ändring för förmån som förfallit till betalning i 113 kap. 5 § SFB.

De begränsade ändringsmöjligheterna innebär att Försäkringskassan i många fall måste betala ut ersättning trots att det står klart att beslutet är fel. De felaktiga utbetalningarna får sedan hanteras genom återkrav, vilket är en resurskrävande och ineffektiv hantering som även innebär olägenheter för enskilda.

Om de föreslagna ändringarna inte genomförs kommer antalet felaktiga utbetalningar att öka och till följd av det även försäkringskostnaderna och förvaltningskostnaderna.

Bakgrund

I 113 kap. 3–6 §§ SFB finns bestämmelser om när Försäkringskassan ska ändra oriktiga beslut. Regleringen är betydligt mer restriktiv än motsvarande ändringsbestämmelser i förvaltningslagen (2017:900) (FL). Bestämmelserna om ändring i SFB förutsätter dels att det är fråga om ett kvalificerat (uppenbart) fel, dels att felet är ursprungligt. Vidare får ett beslut inte ändras till den enskildes nackdel om det gäller en förmån som har förfallit till betalning. För en mer utförlig beskrivning av reglerna i såväl SFB som FL, se avsnittet "Gällande rätt" nedan.

I ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) i november 2023 konstaterade domstolen att bestämmelsen om ändring i 113 kap. 3 § SFB inte kan ses som en komplettering till FL utan utgör den bestämmelse som reglerar när gynnande beslut kan ändras till den enskildes nackdel och som ska tillämpas i stället för FL.¹ Försäkringskassan tolkar avgörandet som att myndigheten är förhindrad att tillämpa bestämmelserna om ändring i FL vid sidan av bestämmelserna i SFB oavsett vilket

---

¹ HFD 2023 ref. 56

förmånsslag det gäller och oavsett om det är fråga om en ändring till fördel eller nackdel för den enskilde.

Tidigare tillämpade Försäkringskassan reglerna på så sätt att beslut i första hand ändrades med stöd av 113 kap. SFB. Om ändring inte var möjlig enligt de bestämmelserna prövades i andra hand om beslutet kunde ändras med stöd av 37 § FL. Sedan HFD:s avgörande har myndigheten dock ändrat sin tillämpning och är, vid överväganden om att ändra ett beslut, hänvisad till de mer begränsade ändringsmöjligheterna i 113 kap. SFB.²

Genom ett annat avgörande från HFD i december 2023 har Försäkringskassans möjligheter att ändra oriktiga beslut begränsats ytterligare.³ Avgörandet gällde bestämmelsen i 113 kap. 5 § SFB om att ett beslut inte får ändras till nackdel för den försäkrade när det gäller en förmån som har förfallit till betalning. Med hänvisning till förarbeten och rättsfallet RÅ 2004 ref. 47 konstaterade HFD att dagersättningar förfaller till betalning den dag förmånen avser samt att beslut om ersättning för förfluten tid förfaller till betalning när beslutet om att bevilja förmånen meddelas. Detta gäller, såsom Försäkringskassan förstår avgörandet, även om det saknas bestämmelser om när beslutet kan verkställas och oavsett om dagersättningen betalas ut löpande eller vid förutbestämda tidpunkter. Eftersom dagersättningar inte sällan avser ersättning för förfluten tid innebär regleringen och den tolkning som slagits fast av HFD att Försäkringskassan i många fall helt saknar möjlighet att ändra felaktiga beslut om dagersättningar till den enskildes nackdel. Även i situationer när beslutet inte avser förfluten tid är ändringsmöjligheterna kraftigt begränsade eftersom ändring endast kan göras beträffande de ersättningsdagar som ännu inte inträffat.

Konsekvensen av gällande regelverk och HFD:s avgöranden är att Försäkringskassan i många fall tvingas betala ut ersättning trots att det står klart att beloppet är felaktigt eller att de materiella förutsättningarna för förmånen över huvud taget inte är uppfyllda. Detta gäller för flera centrala förmåner som regleras i SFB och som inte har förmånsspecifika omprövningsbestämmelser, till exempel sjukpenning och föräldrapenning. Det gäller även för förmåner som regleras utanför SFB men där regleringen hänvisar till bestämmelserna om ändring i 113 kap. SFB.⁴ Den felaktiga utbetalningen får sedan hanteras genom återkrav, vilket är en ineffektiv och resurskrävande hantering som även innebär olägenheter för enskilda.

Det saknas vidare klart stöd för att ändra beslut när den enskilde inte längre vill ha den ersättning som beviljats eller vill ha ersättning i lägre omfattning. Sådana situationer uppkommer ofta inom framför allt sjukpenning och föräldrapenning. Försäkringskassan ser över hanteringen av sådana ärenden i syfte att undvika felaktiga utbetalningar, men ser ett stort behov av stöd i lagstiftningen för att på ett enkelt sätt kunna ändra beslut i sådana situationer.

Försäkringskassan har haft viss dialog om förslagen i framställningen med tjänstemän hos Pensionsmyndigheten, som också omfattas av regleringen i 113 kap. SFB. Av tidsskäl och utifrån att förslaget om en ny bestämmelse i 113 kap. 3 a § SFB bedöms få begränsad betydelse för Pensionsmyndighetens verksamhet (se avsnittet "En ny fakultativ bestämmelse om ändring till den enskildes nackdel" nedan) har framställningen dock inte remitterats till Pensionsmyndigheten. Pensionsmyndigheten har alltså inte tagit slutlig ställning till förslagen.

---

² Se Försäkringskassans vägledning (2018:1) Rättelse och ändring av beslut, version 5, s. 37

³ HFD 2023 not. 53

⁴ Se t.ex. 11 kap. 1 § förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser och 4 § lagen (1991:1488) om handläggning av vissa ersättningar till den som tjänstgör inom totalförsvaret.

I en tidigare inskickad framställning (FK 2022/013608) har Försäkringskassan påtalat behovet av ytterligare ändringsmöjligheter i förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser. Framställningen har lett till ändringar i förordningen som innebär att förbudet mot att ändra beslut till nackdel för den försäkrade enligt 113 kap. 5 § SFB inträder när ersättning betalas ut, i stället för när ersättning förfaller till betalning, när det gäller beslut enligt förordningen.⁵

Gällande rätt

Ändring enligt 113 kap. SFB

Enligt 113 kap. 2 § SFB får beslut i ärenden om förmåner enligt SFB samt beslut i ärenden som anges i bestämmelsens andra stycke, ändras med stöd av vissa bestämmelser i samma kapitel. Det finns även förmåner som regleras utanför balken men där regleringen hänvisar till bestämmelserna om ändring i 113 kap. SFB.

Den grundläggande regeln om ändring av beslut finns i 113 kap. 3 § SFB. Bestämmelsen reglerar ändringar som är såväl till fördel som till nackdel för den enskilde. Enligt bestämmelsen är Försäkringskassan skyldig att ändra ett beslut om det

- på grund av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet (förbiseendefel),
- har blivit oriktigt på grund av att det har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag, eller
- har blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Med *ändring* av beslut avses de två senare ändringsgrunderna, medan termen *rättelse* vanligen används när det gäller förbiseendefel.

Bestämmelsen förutsätter att det är fråga om kvalificerade (uppenbara) felaktigheter. Det innebär att det ska vara fråga om en klar felaktighet som är lätt att konstatera.⁶

Ytterligare ett villkor för ändring enligt 113 kap. 3 § SFB är att felet är ursprungligt, det vill säga att felaktigheten fanns redan när beslutet fattades. Det betyder att ett beslut inte kan ändras på grund av förhållanden som inträffar efter tidpunkten då beslutet fattades.⁷

Av 113 kap. 5 § SFB följer vidare att ett beslut inte får ändras till den försäkrades nackdel med stöd av 3 § när det gäller en förmån som förfallit till betalning eller om det finns synnerliga skäl mot ändring. Förmåner som inte är dagersättningar, till exempel omvårdnadsbidrag eller bostadsbidrag, anses förfalla till betalning den dag i månaden som de betalas ut, det vill säga på en bestämd utbetalningsdag. När det gäller dagersättningar, till exempel sjukpenning och föräldrapenning, förfaller ersättningen till betalning den dag förmånen avser eller, vid beslut om ersättning för förfluten tid, redan när beslutet meddelas. Detta framgår av förarbeten och praxis.⁸

Enligt 113 kap. 6 § SFB får ändring enligt 3 § inte ske senare än två år efter den dag då beslutet meddelades, om det inte först därefter kommit fram att beslutet fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl.

⁵ Ändringen i 11 kap. 1 § förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser trädde i kraft den 15 november 2024.

⁶ Prop. 1977/78:20 s. 84 och prop. 1985/86:73 s. 32 och 47.

⁷ Prop. 1977/78:20 s. 83 och Jansson m.fl., Socialförsäkringsbalken (23 september 2024, JUNO), kommentaren till 113 kap. 3 §. Jfr SOU 1976:53 s. 138.

⁸ Prop. 1977/78:20 s. 96, RÅ 2004 ref. 47 och HFD 2023 not. 53.

Ändring enligt förvaltningslagen

I 37 § FL regleras i vilka situationer felaktiga beslut får ändras. En myndighet får ändra ett beslut som den meddelat som första instans om den anser att beslutet är felaktigt på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning. Beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild part får dock ändras till den enskildes nackdel bara om

- det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas (återkallelseförbehåll),
- tvingande säkerhetsskäl kräver att beslutet ändras omedelbart eller
- felaktigheten beror på att parten har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter.

Vid ändringar som inte är till nackdel för den enskilde ställs alltså inte upp några särskilda krav, utan ändring kan ske så snart det av något skäl finns anledning att dra slutsatsen att beslutet är oriktigt.⁹ Vid ändringar till nackdel för den enskilde uppställs vissa villkor. Det krävs dock varken att det är fråga om kvalificerade (uppenbara) eller ursprungliga fel.

I 38 § FL anges när en myndighet ska ändra ett beslut. Sådan skyldighet föreligger om

- beslutet är uppenbart felaktigt i något väsentligt hänseende på grund av att det tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning, och
- beslutet kan ändras snabbt och enkelt utan att det blir till nackdel för någon enskild part.

Av 4 § FL följer att bestämmelserna i FL är subsidiära i förhållande till andra bestämmelser i lag eller förordning. Genom redan nämnda avgörande i HFD 2023 ref. 56 är det klarlagt att bestämmelserna om ändring i SFB inte kan ses som en komplettering till FL, utan att bestämmelserna gäller i stället för FL.

Allmänna förvaltningsrättsliga principer

Rättsläget är oklart beträffande frågan om det, vid sidan av skyldigheten att ändra beslut enligt 113 kap. SFB, finns en befogenhet att ändra ett beslut till den enskildes fördel med stöd av allmänna förvaltningsrättsliga principer.¹⁰ Försäkringskassan har i ett överklagande till HFD i februari 2024 lyft behovet av ett vägledande avgörande i frågan. HFD har den 6 maj 2024 beslutat att inte meddela prövningstillstånd.¹¹

Andra relevanta bestämmelser

Det finns vissa förmånsspecifika omprövningsbestämmelser i SFB som möjliggör omprövning av beslut på grund av ändrade förhållanden. De ser olika ut och är anpassade efter de särskilda förhållanden som gäller för respektive förmån. Som exempel på förmåner som har sådana särskilda omprövningsbestämmelser kan nämnas barnbidrag (15 kap. 13 § SFB), omvårdnadsbidrag (22 kap. 15 § SFB), sjukersättning (36 kap. 19 § SFB), aktivitetsersättning (36 kap. 22 § SFB) och assistansersättning (51 kap. 12 § SFB).

Enligt 110 kap. 52 § SFB får ersättning enligt SFB under vissa förutsättningar dras in eller sättas ned om den försäkrade eller den som annars får ersättningen lämnar oriktiga eller vilseledande uppgifter eller brister i sin uppgiftsskyldighet. Regeln är en sanktionsbestämmelse. Den ska enligt förarbetena tillämpas med försiktighet.

---

⁹ Prop. 2016/17:180 s. 230.

¹⁰ Jansson m.fl., Socialförsäkringsbalken (23 september 2024, JUNO), kommentaren till 113 kap. 3 §.

¹¹ HFD:s mål nr 855-24.

Om det finns sannolika skäl att dra in eller minska en beslutad ersättning kan det vara aktuellt att fatta ett interimistiskt beslut om att ersättningen ska hållas inne eller lämnas med lägre belopp med stöd av 112 kap. 3 § SFB.

Av 108 kap. 22 § SFB framgår att Försäkringskassan under vissa förutsättningar får göra avdrag på ersättning enligt SFB om den ersättningsberättigade, enligt beslut av Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten, är återbetalningsskyldig för en ersättning som betalats ut enligt SFB eller annan författning (kvittning). Kvittning enligt SFB förutsätter alltså att det finns ett beslut om återkrav. I 7 kap. 3 § förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser finns en särskild regel om kvittning för de ersättningar som regleras i förordningen. Bestämmelsen innebär att Försäkringskassan i vissa fall får kvitta felaktigt utbetald ersättning mot en kommande utbetalning, i stället för att återkräva beloppet.

Överväganden och förslag

Försäkringskassans förslag: Det införs en ny fakultativ bestämmelse i 113 kap. SFB som anger att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten får ändra ett beslut som inte har prövats av domstol, om beslutet är oriktigt på grund av att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Ändring får göras enbart till nackdel för den enskilde.

Möjligheten till ändring gäller dock inte förmåner som omfattas av särskilda bestämmelser om omprövning i andra kapitel i SFB.

Bestämmelsen i 113 kap. 5 § SFB ändras så att förbudet att ändra till nackdel för den försäkrade inträder när förmånen har betalats ut, i stället för när förmånen har förfallit till betalning.

Skälen för förslaget

En ny fakultativ bestämmelse om ändring till nackdel för den enskilde

Nuvarande reglering av ändringskyldigheten i 113 kap. 3 § SFB, med krav på att felaktigheten ska vara kvalificerad och ursprunglig, innebär en begränsad möjlighet att ändra felaktiga beslut. Det som framför allt saknas är en möjlighet att ändra beslut på grund av fel som inte är ursprungliga, det vill säga då felaktigheten beror på att förhållandena ändrats efter beslutet men innan utbetalning. För många förmåner och ärenden, som saknar särskilda omprövningsbestämmelser, finns ett stort behov av att kunna ändra felaktiga beslut i sådana situationer. Det gäller framförallt inom

- sjukpenning
- föräldrapenning
- graviditetspenning
- bilstöd
- bidrag till arbetshjälpmedel
- ersättning enligt förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser
- försvarsförmåner som beslutas med stöd av främst förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspiktiga

Som exempel på situationer då behov av ändring uppkommer kan nämnas att en person under tid med beviljad sjukpenning får förbättrad arbetsförmåga eller att en person under tid med beviljad föräldrapenning börjar arbeta/går upp i arbetstid.

Enligt gällande regler kan Försäkringskassan inte ändra felaktiga beslut i sådana situationer, utan måste i många fall betala ut ersättning trots att det står klart att utbetalningen är felaktig. Detta leder till en resurskrävande återkravshantering och i viss mån fordringshantering. Det finns visserligen en möjlighet att dra in eller sätta ned ersättning med stöd av 110 kap. 52 § SFB och på så sätt hindra en felaktig utbetalning. Den bestämmelsen förutsätter dock att den enskilde lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter eller brustit i sin uppgiftsskyldighet och ska, som ovan nämnts, tillämpas med försiktighet. När det gäller ersättning enligt förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser kan kvittning i vissa fall vara ett alternativ till återkrav i enlighet med 7 kap. 3 § förordningen. Beträffande övriga förmåner krävs, enligt 108 kap. 22 § SFB, att det finns ett återkravsbeslut för att det ska vara relevant att överväga kvittning.

Återkravshanteringen innebär även olägenheter och måste framstå som svårförståelig för enskilda som tvingas ta emot en utbetalning som det står klart att de inte ska ha, för att sedan få ett återkravsbeslut riktat mot sig. Eftersom ersättningen ofta riktar sig till personer i en utsatt ekonomisk situation finns det också en risk att enskilda, som i god tro förbrukat pengarna, drabbas av onödig skuldsättning. När det gäller skattepliktiga inkomster blir ett återkrav dessutom särskilt betungande eftersom Försäkringskassan måste återkräva bruttobeloppet, det vill säga hela det beslutade beloppet utan avdrag för skatt, trots att den enskilde endast erhållit nettobeloppet.

Vid införandet av reglerna om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (som sedan överfördes i stort sett oförändrade till 113 kap. SFB) ansågs det ligga i sakens natur att en fråga kunde prövas på nytt när nya omständigheter tillkommit. En reglering av möjligheterna till ändring i sådana situationer synes därför ha bedömts som obehövlig.¹² Synsättet ligger i linje med att Försäkringskassans avslagsbeslut tidigare inte ansågs vinna negativ rättskraft.¹³ Utvecklingen av den negativa rättskraften på socialförsäkringsområdet som därefter skett genom införandet av omprövningstaket i 113 kap. 7 § andra stycket SFB och i praxis har dock ändrat förutsättningarna. Rättsutvecklingen innebär, såsom Försäkringskassan tolkar rättsläget, att varken enskilda eller myndigheten kan initiera en ny prövning av samma sak utöver de reglerade möjligheterna till omprövning och ändring som framgår av SFB.¹⁴ Behovet av en reglerad ändringsmöjlighet vid ändrade förhållanden ser alltså annorlunda ut i dag jämfört med när ändringsregleringen ursprungligen infördes.

Vid överväganden om att utöka möjligheterna att ändra beslut till nackdel för den enskilde måste hänsyn tas till förvaltningsrättsliga grundsatser om att gynnande beslut som huvudregel inte får återkallas av myndigheten samt till den unionsrättsliga principen om berättigade förväntningar. Undantag kan göras från dessa grundsatser dels när viktiga allmänintressen måste ges företräde framför den enskildes intresse av orubblighet, dels i situationer då den enskilde inte rimligen bör kunna hävda några berättigade förväntningar. En sådan undantagssituation är när återkallelsen grundar sig på ett tydligt förbehåll som gjorts i beslutet eller i de föreskrifter som beslutet grundas på. Detta har kodifierats i 37 § andra stycket 1 FL. I förarbetena framhölls att sådana föreskrifter måste uppnå en viss precision och att det normalt sett krävs mer än att det endast allmänt eller indirekt anges till exempel att gynnande beslut om beviljande av fortlöpande förmåner får ändras. Mot den bakgrunden avfärdades möjligheten att i förvaltningslagen införa en bestämmelse om att gynnande beslut får ändras vid

---

¹² Se SOU 1976:53 s. 138. Se vidare s. 206 rörande rättsläget för sjukpenning: "Eftersom rätten till sjukpenning förutsätter att arbetsförmågan är nedsatt och detta är en situation som självfallet ofta förändras ligger det i sakens natur att rätten till sjukpenning när som helst kan omprövas. En förändring i beslutsunderlaget har ju i ett sådant fall inträffat och denna förändring föranleder omprövning av sjukpenningen."

¹³ RÅ 2005 ref. 16.

¹⁴ Se HFD 2013 ref. 68 och HFD 2016 ref. 83.

”väsentligt ändrade förhållanden”. Det uteslöts dock inte att den typen av generell tillämplig undantagsbestämmelse vid behov kunde föras in i specialförfattning och att en sådan bestämmelse inte behövde vara begränsad till att avse varje enskild typ av förmån.¹⁵

När det gäller behovet och lämpligheten av en sådan generell reglering på socialförsäkringsområdet bör beaktas att socialförsäkringen till största del handlar om utbetalning av ersättning. Ändringsregleringen är alltså starkt kopplad till återkravsregleringen på så sätt att ett oriktigt beslut som inte kan ändras leder till en felaktig utbetalning och i de flesta fall ett återkrav. Den enskildes intresse av trygghet och orubblighet, i bemärkelsen att beslut inte ändras, väger ur det perspektivet inte särskilt tungt. Den enskilde har snarare ett intresse av att kunna lita på att hen får behålla den ersättning som Försäkringskassan har betalat ut och att inte riskera återkrav.

Det bör även beaktas att den enskilde är skyldig enligt 110 kap. 46 § SFB att anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.¹⁶ Enligt Försäkringskassan är det rimligt att myndighetens ändringsbefogenheter svarar mot den enskildes anmälningsskyldighet. Om den enskilde inkommer med uppgift om ändrade förhållanden bör det alltså finnas möjlighet att ändra beslutet utifrån den uppgiften.

Det finns sammantaget starka skäl, både ur det allmännas och ur de enskildas perspektiv, att införa en generell reglering i 113 kap. SFB som möjliggör ändring av beslut som är felaktiga på grund av ändrade förhållanden. Regleringen bör utformas så att den korresponderar med den enskildes anmälningsskyldighet, det vill säga ändring till nackdel för den enskilde ska kunna ske om beslutet är oriktigt på grund av att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Ändringsmöjligheten bör dock inte vara begränsad till situationer då uppgift om ändrade förhållanden kommer från den enskilde, utan kunna aktualiseras även om uppgiften kommer till myndighetens kännedom på annat sätt.

Den föreslagna fakultativa regeln bör inte gälla förmåner som omfattas av särskilda omprövningsregler i andra kapitel i SFB. De reglerna har föregåtts av förmånsspecifika överväganden av i vilken utsträckning ändrade förhållanden ska föranleda ändring av beslutet och bör därmed gälla i stället för den nya föreslagna bestämmelsen i 113 kap. SFB.

Beslut om utfärdande av intyg för tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (intygsärenden) intar en särställning i sammanhanget. Det har i andra sammanhang lyfts att frågan om bland annat ändring av beslut enligt förordning 883/2004 bör utredas vidare (jfr prop. 2009/10:223 s. 26). Vidare har, mot bakgrund av flera avgöranden från EU-domstolen avseende indrag av intyg A1 (se bland annat C-422/22, C-410/21 och C-661/21 samt C-370/17 och C-37/18), begränsningarna i möjligheten att ändra beslut om utfärdande av intyg i enlighet med SFB ställts på sin spets. Försäkringskassan har inte utrett den problematiken inom ramen för denna framställning.

---

¹⁵ Prop. 2016/17:180 s. 233. Se även von Essen, Förvaltningsrättens grunder, 5 uppl., s. 229 som skriver att det ”ligger i sakens natur att fortlöpande bistånd på det socialrättsliga området i vid mening bör kunna ändras allteftersom den enskildes sociala situation förändras”.

¹⁶ Liknande bestämmelser finns även i andra författningar som berörs av aktuellt förslag, se till exempel 10 kap. 2 § andra stycket förordningen (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser och 11 kap. 6 § förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

För att följa den befintliga strukturen i 113 kap. SFB föreslås att bestämmelsen även ska gälla för Pensionsmyndigheten. Bestämmelsen bedöms dock få begränsad, om ens någon, betydelse för Pensionsmyndigheten eftersom de förmåner som Pensionsmyndigheten hanterar har särskilda omprövningsbestämmelser som ger möjlighet att ändra beslut på grund av förhållanden som inträffat efter beslutet.

Ingen förändring vad gäller ändring till fördel för den enskilde

Som konstaterats under avsnittet "Gällande rätt" är rättsläget oklart beträffande frågan om det finns en befogenhet att ändra ett beslut till den enskildes fördel med stöd av allmänna förvaltningsrättsliga principer. Försäkringskassan tillämpar i dagsläget inte en sådan ändringsgrund.

Det finns ett visst behov av att på ett enkelt sätt kunna göra ändringar till fördel för den enskilde när myndigheten får uppgifter om ändrade förhållanden. Försäkringskassan har därför övervägt att föreslå att en ändringsmöjlighet motsvarande 37 § första stycket FL införs i 113 kap. SFB.

Behovet av utökade ändringsmöjligheter till fördel för den enskilde är dock inte lika stort som behovet av att kunna ändra till nackdel. Detta eftersom behovet av att kunna göra ändringar till fördel för den enskilde till viss del tillgodoses genom att den enskilde, inom två månader från att hen fick del av beslutet, kan begära omprövning enligt 113 kap. 7 § SFB. Omprövningen innebär en ny fullständig prövning av sakfrågan, inom vilken såväl ursprungliga fel som fel som beror på ändrade förhållanden efter beslutet kan beaktas.

Vidare bygger regleringen i 37 § FL på premissen att avslagsbeslut och betungande beslut inte vinner negativ rättskraft. Detta skiljer sig från vad som gäller på socialförsäkringsområdet, där även sådana beslut enligt praxis vinner negativ rättskraft.¹⁷ Om motsvarande vida ändringsmöjlighet införs i SFB uppkommer frågan om det betyder att den enskilde kan återkomma och begära nya prövningar av eller lämna in nya ansökningar om samma sak. En sådan ordning skulle innebära att de principer om rättskraft som utvecklats i praxis förlorar sin betydelse och vore, enligt Försäkringskassan, inte önskvärd.¹⁸

Det kan argumenteras för att det är möjligt att utöka möjligheterna till ändring även till den enskildes fördel, utan att principerna om negativ rättskraft sätts ur spel. Detta utifrån att den föreslagna bestämmelsen innebär en begränsad ändringsmöjlighet på sätt att det krävs ändrade förhållanden. Den innebär alltså inte en ovillkorlig rätt till ny fullständig prövning. Möjligen skulle man även kunna begränsa bestämmelsen betydelse för rättskraften genom att uttryckligen (i lagtext eller förarbeten) ange att avsikten med den nya bestämmelsen inte är att påverka de etablerade principerna för rättskraft som gäller som huvudregel för beslut enligt SFB. För det fall det anses finnas en sådan möjlighet ställer sig Försäkringskassan positiv till det.¹⁹ Myndigheten kan dock i dagsläget inte utesluta att en reglering som utvidgar möjligheterna att ändra beslut även till fördel för den enskilde skulle få icke önskvärd påverkan på rättskraften och lämnar därför inte något sådant förslag. Det är också, utifrån de stora mängden beslut som berörs, angeläget att utvidgade möjligheter att ändra beslut till nackdel för den enskilde kommer till stånd så snart som möjligt.

¹⁷ Se HFD 2013 ref. 68 och HFD 2016 ref. 83.

¹⁸ Samma frågeställning aktualiseras vid överväganden om det finns en befogenhet att ändra felaktiga beslut till den enskildes fördel enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer.

¹⁹ Det skulle i sådana fall vara nödvändigt att ytterligare utreda i vilka situationer ändring ska kunna ske. Det föreslagna kriteriet "ändrade förhållanden" kan bli för vidomfattande ge möjlighet till ändring i situationer som möjligen inte är önskvärda.

Ändring av bestämmelsen i 113 kap. 5 § SFB

Även om det införs en fakultativ ändringsbestämmelse som möjliggör ändring till nackdel för den försäkrade vid ändrade förhållanden är möjligheterna att ändra felaktiga beslut avseende dag ersättningar alltså kraftigt begränsade av regeln i 113 kap. 5 § SFB om att beslut inte får ändras till den försäkrades nackdel när det gäller en förmån som har förfallit till betalning. Som redogjorts för i avsnittet "Gällande rätt" framgår nämligen av förarbeten och praxis att dag ersättningar förfaller till betalning den dag förmånen avser eller, vid beslut om ersättning för förfluten tid, redan när beslutet meddelas. Vissa dag ersättningar, såsom tillfällig föräldrapenning, avser som regel ersättning för förfluten tid. Även inom andra dag ersättningar, till exempel föräldrapenning och sjukpenning, förekommer beslut som avser förfluten tid. I sådana situationer saknar Försäkringskassan helt möjlighet att ändra felaktiga beslut till nackdel för den enskilde. I situationer när beslutet inte avser förfluten tid är ändringsmöjligheterna kraftigt begränsade eftersom ändring endast kan göras beträffande de ersättningsdagar som ännu inte inträffat. Ersättning måste således många gånger betalas ut även om det står klart att beslutet är felaktigt och sedan återkrävas från den enskilde.

Det i förarbetena och praxis grundade synsättet att en dag ersättning förfaller till betalning redan den dag förmånen avser, verkar vara motiverat utifrån att dag ersättningar tidigare betalades ut löpande. Försäkringskassans rutiner för utbetalning av dag ersättningar har dock förändrats i takt med utvecklingen och tillgängligheten av bland annat digital teknik. Dag ersättningar betalas inte längre ut löpande, utan vid i förväg bestämda tidpunkter. Detta i enlighet med förordningen (1982:366) om utbetalning av dag ersättningar från Försäkringskassan, där det framgår att dag ersättningar som regel ska betalas ut högst en gång i månaden eller var fjortonde dag.

Det finns enligt Försäkringskassan inte längre skäl att göra åtskillnad mellan dag ersättningar och andra förmåner när det gäller förbudet mot ändring enligt 113 kap. 5 § SFB. Den relevanta tidpunkten då förbudet mot ändring inträder bör i båda fallen vara när förmånen betalas ut.

Bestämmelsen i 113 kap. 5 § bör därför ändras på så sätt att förbudet att ändra till nackdel för den försäkrade inträder när förmånen har betalats ut, i stället för när förmånen har förfallit till betalning.

Den nya bestämmelsen bör inte omfattas av 113 kap. 6 § SFB

Av 113 kap. 6 § SFB följer att en fråga om ändring enligt 3 § inte får tas upp senare än två år efter den dag då beslutet meddelades. Undantag får göras om det först därefter kommit fram att beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns synnerliga skäl.

En sådan begränsning i tid av möjligheterna att ändra ett beslut är rimlig när det gäller ändring på grund av ursprungliga fel med stöd av 113 kap. 3 § SFB. Någon motsvarande tidsgräns bör dock inte införas för ändring enligt den fakultativa ändringsbestämmelse som nu föreslås. Bestämmelsen avser beslut som var korrekta när de meddelades, men som till följd av senare inträffade förhållanden blivit felaktiga. Beslut om ändring bör kunna fattas när det ändrade förhållandet inträffat, oavsett när det ursprungliga beslutet meddelades.

Vidare innebär regleringen i 113 kap. 5 § att möjligheten att göra ändringar lång tid i efterhand är begränsad. Har förmånen förfallit till betalning (eller betalats ut, som föreslås i framställningen) får ändring till nackdel för den försäkrade inte ske.

I bilaga till denna framställning finns förslag till ändring i 113 kap. socialförsäkringsbalken (bilaga med författningsförslag).

Konsekvensutredning

Det aktuella problemet och vilken förändring som eftersträvas

Försäkringskassan saknar i dagsläget författningsstöd för att ändra beslut som är felaktiga på grund av att förhållanden ändrats efter beslutet men innan utbetalning. Detta gäller för förmåner som saknar förmånsspecifika omprövningsbestämmelser, vilket är flera av de centrala förmåner som myndigheten hanterar. Vad gäller dagersättningar är möjligheterna att ändra felaktiga beslut till den försäkrades nackdel, oavsett grund för felaktigheten, vidare kraftigt begränsade av regleringen i 113 kap. 5 § SFB.

Framställningen syftar till att utöka möjligheterna att ändra felaktiga beslut och därmed förhindra felaktiga utbetalningar, resurskrävande återkravs- och fordringshantering samt skuldsättning och andra olägenheter för enskilda.

Effekter om förslagen inte genomförs

Om förslagen inte genomförs kommer Försäkringskassan behöva fortsätta att betala ut ersättning även i situationer där det står klart att beslutet är felaktigt, för att sedan återkräva ersättningen. En viss andel av återkraven kommer att gå vidare till fordringshanteringen för upprättande av betalningsplan eller indrivningsåtgärder. Det finns också en risk att ersättning i vissa fall aldrig betalas tillbaka och att enskilda drabbas av skuldsättning.

Enskilda kommer i mindre grad kunna lita på att utbetalningar från Försäkringskassan är korrekta och inte kommer att återkrävas. Detta även i situationer där den enskilde fullgjort sin uppgifts- och anmälningsskyldighet och alltså gjort vad som ankommer på hen för att ersättningen ska bli korrekt. Det riskerar att få en negativ påverkan på förtroendet för socialförsäkringen och Försäkringskassan.

Om ändringsmöjligheterna inte utökas kommer antalet felaktiga utbetalningar att öka. Det saknas uppgifter om hur många ärenden som tidigare (år 2023 och dessförinnan) årligen ändrades med stöd av 37 § FL eller utifrån den tidigare tillämpningen av 113 kap. 5 § SFB. Det är därför inte möjligt att ange hur stor ökningen av de felaktiga utbetalningarna kommer att bli. Det kan dock konstateras att behovet av ytterligare ändringsmöjligheter uppkommer i många situationer och inom flera centrala förmåner. Ökningen kommer således att vara betydande.

Det ökade antalet felaktiga utbetalningar kommer att medföra ökade försäkrings- och förvaltningskostnader (se nedan i avsnittet "Offentligfinansiella effekter").

Alternativa lösningar

En alternativ lösning som Försäkringskassan har övervägt är att införa särskilda förmånsspecifika omprövnings- eller ändringsbestämmelser utanför 113 kap. SFB. En sådan lösning skulle kräva ändringar inte bara i olika förmånskapitel i SFB, utan även i reglering utanför SFB där det finns hänvisningar till ändringsreglerna i 113 kap. SFB. Då ändringsbehoven i huvudsak är desamma i de aktuella förmånerna har detta inte bedömts som den lämpligaste lösningen.

När det gäller utformningen av en ny ändringsgrund i 113 kap. SFB har det övervägts att föreslå införande av en möjlighet till ändring vid återkallelseförbehåll motsvarande 37 § andra stycket 1 FL, det vill säga att ändring får ske om det framgår av beslutet eller de föreskrifter som beslutet grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas. Det var framför allt den ändringsgrunden (återkallelseförbehåll i beslut) som

Försäkringskassan tillämpade innan de nu aktuella avgörandena från HFD meddelades.²⁰ En sådan ändringsgrund skulle dock innebära vissa osäkerhetsfaktorer. Beviljandebeslut skickas inte alltid ut till den enskilde, vilket innebär att hen då inte får del av återkallelseförbehållet i beslutet. Det finns exempel i praxis på att återkallelseförbehållet, trots att det inte skickats ut, har godtagits.²¹ Frågan har dock inte prövats av HFD. Vidare finns det uttalanden i förarbetena till 37 § FL som antyder att avsikten inte är att myndigheter regelmässigt ska använda sig av återkallelseförbehåll i beslut.²² Möjligen skulle Försäkringskassan inom flera förmåner inte behöva föra in återkallelseförbehåll i besluten, utan skulle kunna hävda att möjligheten att ändra framgår av de materiella reglerna om rätten till förmånen tillsammans med regleringen av den enskildes skyldighet att anmäla ändrade förhållanden (jfr argumentationen i HFD 2023 ref. 3 som rörde dagarsättning till asylsökande). Det finns dock en osäkerhet rörande i vilken mån HFD:s slutsatser i målet även har bäring på socialförsäkringsförmåner. Enligt Försäkringskassan blir det tydligare och mer rättssäkert om de ändringsgrunder som myndigheten kan tillämpa i stället kommer till uttryck direkt i lagtexten på så sätt som föreslås i framställningen.

Ytterligare en alternativ ändringsgrund skulle vara att ange att ändring får ske vid väsentligt ändrade förhållanden. Risken är dock att väsentlighetskravet lägger ribban för högt för vilka ändrade förhållanden som kan medföra ändring. Det skulle innebära att ändring inte kan göras i alla de situationer där det finns behov av det och att problematiken med att ersättning betalas ut felaktig för att sedan återkrävas, till viss del kommer att kvarstå. Vidare skulle ändringsgrunden inte korrespondera med den enskildes anmälningsskyldighet. Enligt Försäkringskassan är det rimligt att det finns en sådan korrespondens (se ovan i avsnittet "Överväganden och förslag").

Offentligfinansiella effekter

Förslagen i den här framställningen innebär att ändringsmöjligheterna till stor del motsvarar den tillämpning som Försäkringskassan hade innan HFD-avgörandena. Därmed uppskattas förslagen inte medföra några förändringar avseende försäkringskostnaderna eller förvaltningskostnaderna jämfört med tidigare år, det vill säga år 2023 och tidigare.

Om förslagen däremot inte genomförs bedöms att såväl försäkringskostnaderna som förvaltningskostnaderna kommer att öka jämfört med tidigare år.

Konsekvenser för försäkringskostnaderna

Om förslagen inte genomförs kommer antalet felaktiga utbetalningar, och därmed antalet återkrav, att öka. Det kan antas att en viss andel av de felaktiga utbetalningarna aldrig kommer att återbetalas, vilket innebär en ökning av försäkringskostnaderna.

Det har inte varit möjligt att få fram uppgifter om hur stor andel av återkraven som aldrig återbetalas. Att göra uppskattningar är svårt eftersom återbetalning kan göras efter lång tid, skulden kan växa till följd av ränta och eftersom det går att betala via avbetalning. Viss statistik finns över hur återbetalningsgraden sett ut under en begränsad period, men det ger ingen rättvisande bild av den långsiktiga påverkan på försäkringskostnaderna.

Konsekvenser för Försäkringskassans förvaltningskostnader

Om förslagen i framställningen inte genomförs bedömer Försäkringskassan att förvaltningskostnaderna kommer att öka. Detta eftersom det ökade antalet felaktiga

---

²⁰ HFD 2023 ref. 56 och 2023 not. 53.

²¹ Se Kammarrätten i Göteborgs dom den 29 januari 2020 i mål nr 1747-19.

²² Prop. 2016/17:180 s. 232 f.

utbetalningar medför ett ökat resursbehov för handläggning av återkrav och för fordringshantering.

Ett återkravsärende kostar i genomsnitt cirka 1 500 kronor per ärende, medan ett fordringsärende kostar cirka 1 000 kronor. Till detta kommer viss kostnad för att ta fram underlag inför att ett ärende överlämnas till återkrav. Den senare kostnaden motsvaras i stort sett av kostnaden för ett ändringsärende. Om ett felaktigt beslut leder till en felaktig utbetalning och därmed återkravs- och fordringshantering, innebär det således betydligt högre kostnader för myndigheten än om det felaktiga beslutet kan ändras innan utbetalning.

Som ovan konstaterats är det inte möjligt att närmare beräkna hur mycket antalet felaktiga utbetalningar kommer att öka för det fall förslagen inte genomförs. Det är därmed inte heller möjligt att uppskatta den totala påverkan på förvaltningskostnaderna. Utifrån att ändringsbehovet föreligger inom flera förmåner, varav vissa med väldigt stora ärendevolymer (inte minst inom sjukpenning, föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning), rör det sig dock om en betydande ökning.

Effekter för enskilda

Risken för att enskilda får felaktigt utbetald ersättning som sedan måste återkrävas minskar genom förslagen. Enskilda kommer alltså i större utsträckning kunna lita på att de får behålla den ersättning som Försäkringskassan betalat ut. Det innebär en minskad risk för att den enskilde inte kan betala tillbaka felaktigt utbetald ersättning och drabbas av skuldsättning.

Förslagen innebär att beslut kommer att kunna ändras till nackdel för enskilda i större utsträckning än tidigare och utgör därmed avsteg från principen om gynnande besluts orubblighet. Detta leder till minskad trygghet och förutsebarhet för enskilda, som löper större risk att få gynnande beslut ändrade till sin nackdel. Eftersom möjligheten att ändra ett felaktigt beslut i många fall innebär att ett återkrav kan undvikas, är dock de negativa konsekvenserna för enskilda i detta avseende begränsade.

Förslaget förväntas inte få några effekter för företag.

Övriga konsekvenser

Om förslagen inte införs kan förtroendet för Försäkringskassan påverkas negativt, eftersom myndigheten inte kan stoppa utbetalningar trots vetskap om att de är felaktiga.

Förslagen förväntas inte få några effekter för kommuner eller regioner.

Förslagen bedöms inte påverka Sveriges internationella åtaganden.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

De föreslagna bestämmelserna bör träda ikraft så snart som möjligt. För att underlätta för Försäkringskassans verksamhet bör de träda ikraft den första dagen i en månad. Övergångsbestämmelserna bör utformas så att de nya bestämmelserna gäller vid ändring av beslut som fattats efter ikraftträdandet.

Utvärdering

Konsekvenserna av förslaget kan vid behov utvärderas tidigast ett år efter att ändringarna trätt i kraft. En utvärdering genomförs lämpligast av Försäkringskassan.

Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

113 kap.

3 a § Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten får ändra ett beslut som har fattats av respektive myndighet och som inte har prövats av domstol om beslutet är oriktigt på grund av att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Ändring får göras enbart till nackdel för den enskilde.

Första stycket gäller inte förmåner som omfattas av särskilda bestämmelser om omprövning i andra kapitel i denna balk.

Paragrafen är ny. I första stycket anges att Försäkringskassan under vissa förutsättningar får ändra ett oriktigt beslut till nackdel för den enskilde. Bestämmelsen är alltså, till skillnad från 113 kap. 3 § SFB, fakultativ.

Oriktiga beslut får ändras till den enskildes nackdel om oriktigheten beror på att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Bestämmelsen träffar samma typer av förhållanden som omfattas av den enskildes anmälningsskyldighet i 110 kap. 46 § SFB. Ändring kan givetvis aktualiseras även om myndigheten får kännedom om de ändrade förhållandena på annat sätt än genom den enskilde. Även det förhållande att den enskilde inte längre vill ha ersättning eller vill ha ersättning i lägre omfattning kan vara ett sådant ändrat förhållande som föranleder ändring av beslutet, även om rätt till ersättning alltjämt föreligger. En sådan tillämpning ligger i linje med den praxis som anger att en enskild, som är berättigad till viss ersättning, har rätt att avstå från att få ersättningen utbetald.²³

Kravet på att ändringen ska vara till nackdel för den enskilde ska tolkas objektivt. Möjligheterna att ändra ett felaktigt beslut ska alltså inte påverkas av om den enskilde själv önskar ändring eller om denne motsätter sig ändring. En annan ordning skulle få orimliga konsekvenser för enskilda som vill göra rätt för sig när förutsättningarna för ersättning saknas eller som av någon anledning inte längre vill ha ersättning trots att förutsättningarna för det är uppfyllda. Vid omprövning får, enligt 113 kap. 8 § SFB, ett beslut *inte* ändras till den enskildes nackdel. Enligt Försäkringskassan ska det nackdelsrequisitet tolkas subjektivt.²⁴ I situationer där den enskilde vill få till stånd en viss ändring, trots att den objektivt sett är till dennes nackdel, kan det således finnas förutsättningar för såväl ändring enligt 113 kap. 3 a § SFB och omprövning enligt 113 kap. 7 och 8 §§ SFB. Möjligheten till omprövning är dock tidsbegränsad och hanteringen mer tids- och resurskrävande än ett ändringsförfarande.

Tillämpning av bestämmelsen förutsätter att det är just det ändrade förhållandet som påverkar rätten till ersättning eller ersättningens storlek. Det måste alltså finnas ett orsakssamband mellan det ändrade förhållandet och att beslutet är oriktigt. Bestämmelsen omfattar inte situationer då ett beslut är oriktigt på grund av att det tillkommit ny utredning eller nya omständigheter efter beslutet som föranleder en annan bedömning av de förhållanden som förelåg redan vid beslutstillfället. Det handlar då i stället om att beslutet fattats på ett felaktigt eller ofullständigt underlag och om en bedömning av om myndigheten fullgjort sin utredningsskyldighet. Sådana situationer ska alltjämt bedömas med stöd av 113 kap. 3 § SFB.

²³ Se HFD 2023 ref. 32 och JO 2013/14 s. 485.

²⁴ Se Försäkringskassans rättsliga ställningstagande (FKRS 2024:09) Villkoret "till den enskildes nackdel" i 113 kap. 8 § SFB ska tolkas subjektivt.

Av 113 kap. 2 § andra stycket SFB framgår att ändringsreglerna i 113 kap. SFB även omfattar vissa ärendetyper som inte rör beslut om förmåner enligt SFB. Det handlar om

- beslut enligt 19 kap. SFB om bidragsskyldigas betalningsskyldighet mot Försäkringskassan,
- beslut i ärenden om utfärdande av intyg för tillämpning av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen och
- bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst och årlig inkomst för personer som ansökt om omställningsstudiestöd.

Bestämmelsen träffar även den nu föreslagna ändringsregeln, men får begränsad betydelse. Ärenden om bidragsskyldigas betalningsskyldighet mot Försäkringskassan (första strecksatsen) omfattas av särskilda omprövningsbestämmelser i 19 kap. SFB, varför tillämpning av nu aktuell bestämmelse inte blir aktuell. Inte heller blir en tillämpning aktuell när det gäller ärenden om bestämmande av sjukpenninggrundande inkomst och årlig inkomst för personer som ansökt om omställningsstudiestöd (tredje strecksatsen). Den sjukpenninggrundande inkomsten och årliga inkomsten bestäms med utgångspunkt i förhållandena den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in (23 § lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). Det blir alltså aldrig aktuellt att ändra beslutet på grund av senare ändrade förhållanden. När det däremot gäller beslut i ärenden om utfärdande av sådana intyg som omfattas av andra strecksatsen skulle dock en tillämpning av den föreslagna bestämmelsen kunna aktualiseras.

I *andra stycket* anges att bestämmelsen inte gäller förmåner som omfattas av särskilda bestämmelser om omprövning i andra kapitel i SFB. Som exempel på förmåner där det finns särskilda omprövningsbestämmelser, som alltså gäller i stället för den nu föreslagna bestämmelsen, kan nämnas barnbidrag (15 kap. 13 § SFB), omvårdnadsbidrag (22 kap. 15 § SFB), sjukersättning (36 kap. 19 § SFB), aktivitetsersättning (36 kap. 22 § SFB) och assistansersättning (51 kap. 12 § SFB). Beträffande sådana förmåner är det alltså inte möjligt att i någon situation ändra beslut med stöd av 113 kap. 3 a § SFB. Anledningen till att begreppet *omprövning* och inte *ändring* används i det här stycket är att det som regel är begreppet omprövning som används i olika förmånkapitel i SFB, trots att man där avser något annat än den omprövningsmöjlighet som regleras i 113 kap. 7 §. Någon rättslig skillnad mellan begreppen är alltså inte avsedd i det här sammanhanget. Det synes inte heller finnas någon tydlig definition av eller systematik bakom de båda begreppen.²⁵

5 § Ett beslut får inte ändras till den försäkrades nackdel med stöd av 3 *eller* 3 a §§ när det gäller en förmån som har *betalats ut*, och inte heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det.

En hänvisning till 3 a § läggs till i bestämmelsen. Paragrafen ändras vidare på så sätt att förbudet mot att ändra till den försäkrades nackdel inträder när förmånen har *betalats ut*, i stället för när förmånen har förfallit till betalning.

Senast den 1 januari 2027 kommer utbetalningar från Försäkringskassan att hanteras via transaktionskonto hos Utbetalningsmyndigheten. Av 6 och 7 §§ lagen (2023:454) om transaktionskonto vid Utbetalningsmyndigheten följer att ett belopp som registrerats på ett transaktionskonto ska betalas ut den dag som den beslutande myndigheten bestämt och att utbetalningen ska anses verkställd den dagen även om utbetalningen inte har kunnat genomföras. Samma dag bör vara avgörande för när ersättningen ska anses ha betalats ut enligt 113 kap. 5 § SFB.

7 § Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 *eller* 3 a §§.

²⁵ Se Wall, Rättskraft och korrektiv – En förvaltningsrättslig studie, 2014, s. 172 ff.

Ett avvisningsbeslut som grundas på att en begäran om omprövning eller ett överklagande kommit in för sent får inte omprövas. Inte heller får omprövning avse en fråga som har avgjorts efter

- omprövning, eller
- av domstol.

Bestämmelser om begäran om omprövning genom Internet finns i 111 kap. 4–7 §§.

En hänvisning till 3 a § läggs till i bestämmelsens *första stycke*.

11 § Det som föreskrivs i 10 § andra stycket gäller inte i fråga om beslut som avses i 7 § andra stycket första meningen och inte heller beslut som har meddelats med stöd av 3 *eller* 3 a §§. Den enskildes begäran om omprövning av ett sådant beslut ska anses som ett överklagande.

En hänvisning till 3 a § läggs till i bestämmelsen.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den X.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande vid ändring av beslut som fattats före ikraftträdandet.

Punkten 1 föreskriver att ändringarna träder i kraft ett visst datum.

Enligt *punkten 2* gäller äldre bestämmelser vid ändring av beslut som fattats före ikraftträdandet. Det innebär att endast beslut som fattats efter ikraftträdandet kan ändras med stöd av de nya och ändrade bestämmelserna.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av rättschef Marie Axelsson. Föredragande har varit rättslig expert Anna Pochill.

Försäkringskassan

Nils Öberg
Generaldirektör

Anna Pochill
Föredragande

Adress
Försäkringskassan
103 51 Stockholm
Webbplats
forsakringskassan.se

Telefonnummer
08-786 90 00
Organisationsnummer
202100-5521

Författningsförslag

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 113 kap. 5, 7 och 11 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 113 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

113 kap.

3 a §

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten får ändra ett beslut som har fattats av respektive myndighet och som inte har prövats av domstol om beslutet är oriktigt på grund av att förhållanden, som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, har ändrats efter att beslutet fattades. Ändring får göras enbart till nackdel för den enskilde.

Första stycket gäller inte förmåner som omfattas av särskilda bestämmelser om omprövning i andra kapitel i denna balk.

5 §

Ett beslut får inte ändras till den försäkrades nackdel med stöd av 3 § när det gäller en förmån som har *förfallit till betalning*, och inte heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det.

Ett beslut får inte ändras till den försäkrades nackdel med stöd av 3 *eller* 3 a §§ när det gäller en förmån som har *betalats ut*, och inte heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det.

7 §

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 §

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska ompröva ett beslut som har fattats av respektive myndighet om det skriftligen begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 3 *eller* 3 a §§.

Ett avvisningsbeslut som grundas på att en begäran om omprövning eller ett överklagande kommit in för sent får inte omprövas. Inte heller får omprövning

- avse en fråga som har avgjorts efter
- omprövning, eller
  - av domstol.

Bestämmelser om begäran om omprövning genom Internet finns i 111 kap. 4–7 §§.

11 §

Det som föreskrivs i 10 § andra stycket gäller inte i fråga om beslut som avses i 7 § andra stycket första meningen och inte heller beslut som har meddelats med stöd av 3 §. Den enskildes begäran

Det som föreskrivs i 10 § andra stycket gäller inte i fråga om beslut som avses i 7 § andra stycket första meningen och inte heller beslut som har meddelats med stöd av 3 *eller* 3 a §§. Den

om omprövning av ett sådant beslut ska anses som ett överklagande.

enskildes begäran om omprövning av ett sådant beslut ska anses som ett överklagande.

-
1. Denna lag träder i kraft den X.
  2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande vid ändring av beslut som fattats före ikraftträdandet.